ÕPETAJA JUHEND

TRUST OR TRASH: PILK MEEDIAMAAILMALE EUROOPA AJALOO VAATEVINKLIST

SISSEJUHATUS

Selle mooduli eesmärk on toetada õppetööd ning aidata õpilastel arendada oma meediapädevust ja kriitilise mõtlemise oskust, mida on vaja selleks, et orienteeruda praegusel keerulisel meediamaastikul. Euroopa ajaloost toodud näidete abil õpivad õpilased märkama eelarvamusi ja manipuleerimist, arutledes samal ajal oma meediatarbimise ja -jagamisharjumuste üle. See õppemeetod aitab neil mõista meediasisu kujundanud psühholoogilisi tegureid läbi ajaloo, andes õpilastele kõik vahendid, et saada hea otsustusvõimega vastutustundlikeks meediakasutajateks.

> ***Märkus:*** *mitmes mooduli punktis kasutatakse tehisaru. Kui tehisaru on õppeprotsessi integreeritud, juhitakse sellele selgelt tähelepanu.*

MEETOD

Selles moodulis toimub töö põimõppe vormis, ühendades veebiõppe elemente kui ka lähiõpet, mis nõuab õpetaja aktiivset osalemist (vt üksikasjalikku tunnikava allpool). Moodulil on kaks raskusastet: üks on mõeldud õpilastele vanuses 13–15 aastat ja teine õpilastele vanuses 16–18 aastat. Iga raskusaste hõlmab erinevaid õppevahendeid, nagu interaktiivsed pildid, arutelukaardid, viktoriinid, õppevideod, kriitilise mõtlemise harjutused ja vabatahtlik kodutöö.

> ***Märkus:*** *moodul on loodud selleks, et täiendada meediapädevuse alast õpet. See ei ole eraldiseisev õppevahend. Teil tuleb õpilasi aktiivselt juhendada.*

EESMÄRGID

Mooduli läbinud õpilane peaks oskama:

1. tunda ära eelarvamusi, stereotüüpe, võimupüüdlusi ja kavatsusi meediasõnumites kogu Euroopa ajaloo jooksul;
2. mõista ja analüüsida (neuro)psühholoogilisi protsesse, mis on seotud meediasisu loomise, levitamise ja töötlemisega;
3. hinnata kriitiliselt allikate ja sisu usaldusväärsust;
4. mõista oma rolli meedia vastutustundlikul tarbimisel ja jagamisel.

KESTUS

Soovitatava õpiteekonna (vt allpool) läbimiseks tuleb varuda ligikaudu kaks õppetundi (kumbki 50 minutit). Ühtlasi võite paluda õpilastel teha kodutöö. Lühendage või pikendage iga ülesande läbimiseks ettenähtud aega vastavalt sellele, kui palju teil aega on. Võite õpiteekonnast valida ka üksnes endale meelepärased ülesanded.

All on ülevaade sellest, kui palju aega pühendasid õpetajad testimisetapis mooduli läbimiseks:

Ajakulu	**% õpetajatest**
< 30 min	3%
30–45 min (1 õppetund)	11%
45–75 min (2 õppetundi)	46%
75–120 min (vähemalt 3 õppetundi)	34%
> 120 min	6%

NÄHTAVA MÕTTETÖÖ MEETOD

Selles moodulis kasutatakse nähtava mõttetöö meetodit. Tegemist on õpilasekeskse lähenemisviisiga, mis toetub mitmesugustele küsimustele, et arendada õpilaste kriitilise mõtlemise oskust ja süvendada nende arusaamist. See meetod aitab õpetajatel tutvustada ajaloosündmusi ja õpilastel mõista, miks need tänapäevalgi nii olulised on.

> ***Märkus:*** *mõned teemad võivad olla õpilaste jaoks tundlikud. Veenduge enne, et klassis on usalduslik õhkkond ja õpilased kohtlevad üksteist lugupidavalt. Rääkige klassiga, kui peate seda vajalikuks.*

Nn kolme vaatenurga[1] meetod (*perspective triangle*)

[1] Selle meetodi lõi Claire Bown („The Art Engager", Thinking Museum, 2024) Harvardi ülikooli haridusteaduskonna (Harvard Graduate School of Education) projekti „Project Zero" raames välja töötatud nähtava mõttetöö meetodi alusel.

Seda meetodit kasutades tutvuvad õpilased eri vaatenurkadega, võttes omaks teise isiku seisukoha, mis on (või ei ole) esindatud pildianalüüsi ülesandes. Muudetud ajaloolised pildid võivad olla võimsad vahendid, mis innustavad õpilasi mõtlema erinevatele seisukohtadele ja nende piltide tegemise ajenditele.

Pärast pildi ajalooga tutvumist peavad õpilased uurima lähemalt kolme pildiga seotud isiku vaatenurka. Siin on vaja teie aktiivset juhendamist: selgitage neile kõiki samme ja aidake neil vastata kolmele põhiküsimusele. Veenduge, et õpilased vastavad küsimustele ükshaaval ja ettenähtud järjekorras. Kuna õpilased analüüsivad pilti enda vaatenurgast kõige viimasena, annab see neile võimaluse teha seda kriitilisema pilguga.

1. **Milline on fotograafi/autori vaatenurk?**
   Paluge õpilastel mõelda selle üle, miks fotograaf valis teatava motiivi või miks ta otsustas pilti muuta. Millised olid tema motiivid ja kavatsused? Kas tema kavatsused olid head või halvad? Keda need mõjutasid? Mida võis fotograaf pildi tegemisel tunda?

2. **Kes on veel kaasatud? Milline on fotol oleva isiku vaatenurk?**
   Julgustage õpilasi oma mõtlemist laiendama, võttes omaks mõne pildile jäädvustatud isiku, näiteks pildi keskse tegelase vaatenurga. Mida nad võisid pildi tegemise ajal tunda? Kas neil oli mingi kavatsus? Kas neil oli valikuvõimalus? Võite mõelda ka sihtrühmale: mida nad võisid fotot vaadates märgata? Mis mõtteid või tundeid see võis neis tekitada?

3. **Milline on minu vaatenurk?**
   Viimases etapis paluge õpilastel mõelda oma vaatenurgale. Kuidas mõjutab pildi taustaloo tundmine nende taju? Mida nad arvavad muudetud piltidest? Kas nad oleksid valmis ise mõnda pilti muutma, kui see toimub heal eesmärgil? Mille poolest erineb ajalooline fototöötlus tänapäevasest?

NÄIDE:

Allpool on ühe õpilase vastused mooduli testimisetapist, mis põhinevad pildil „Lenin (ja Trotski)“.

Milline on pildi teinud isiku vaatenurk?
„Ma arvan, et selle pildi tegija tahtis näidata, kui suur oli Lenini võim. Pildil on Lenin, kes seisab rahva ees ja räägib neile Punaarmeest. Kõik kohalviibijad kuulavad teda, mis näitab, kui suur oli tema tolleaegne võim NSVLis.“

Milline võiks olla mõne teise isiku vaatenurk?
„Ma arvan, et hiljem muutis Stalin seda pilti üksnes inimestega manipuleerimiseks ning Trotski ja Kamenevi mälestuse kustutamiseks. See andis Stalinile võimaluse väita, et nad ei ole kunagi režiimi eesotsas olnud, ja oma propagandat levitada.“

Milline on sinu vaatenurk?
„Ma arvan, et see pilt näitab, kui suur võib olla mõne inimese võim ja kuidas vähemus alati dikteerib, mida enamus tegema peab. Selline kontroll, nagu Leninil oli Venemaa kodanike üle, iseloomustab kõiki diktatuure (Põhja-Korea, Natsi-Saksamaa jne) ja minu arvates saadab see pilt vaatajatele jõulise sõnumi.“

TUNNIKAVA

Tunnikava on soovituslik. Võite iga ülesande läbimiseks ettenähtud aega lühendada või pikendada vastavalt oma võimalustele või valida

tunnikavast vaid endale meelepärased ülesanded. Võite jätta mõned ülesanded ka kodus lahendamiseks.

Märkus: *kuigi moodulil on kaks raskusastet, mis on mõeldud kindlale vanuserühmale, võite valida kummagi raskusastme ülesannete hulgast need, mis teie õpilastele kõige paremini sobivad.*

TASE 1

(õpilased vanuses 13–15 aastat)

1. Avaviktoriin
2. Käsi
3. Õppevideod
4. Meedia ajajoon
5. Klõpsa ja aruta

TASE 2

(õpilased vanuses 16–18 aastat)

1. Pildianalüüs ja kolme vaatenurga meetod
2. Klõpsa ja aruta
3. Uurimistöö
4. Faktikontrollituba

ETAPP	TEGEVUS	VORM	AEG	EESMÄRK JA NIPID
TASEMED 1 JA 2				
VAUTŠER JA SISSELOGIMINE	Õppekeskkonda sisenemiseks looge õpilastele ja iseendale sissepääsukoodid. Iga õpilane (või rühm) kasutab ühte koodi. Õpetajana logige sisse spetsiaalse õpetajatele loodud koodiga.	PDF	5 minutit	Tagab nõuetekohase ligipääsu õpetajale ja tema õpilastele. Pidage meeles, et õpetajana sisselogimine annab ligipääsu lisafunktsioonidele, sealhulgas ülevaatele õpilaste vastustest ja tehtud töödest. Sama klassi õpetaja ja õpilaste koode saab uuesti kasutada, näiteks teise õppetunni jaoks sisselogimisel.
TASE 1				
AVAVIKTORIIN	Õpilased alustavad moodulit lühikese viktoriiniga, kus peab eristama valeuudiseid päris uudistest. Kuna reaalses elus tuleb otsused sageli teha kiiresti, on õpilastel viiele küsimusele vastamiseks aega kaks minutit.	Veebiplatvorm	3 minutit	Viktoriin näitab õpilastele, et tegelike, kuigi mõnikord ebatavaliste uudiste ja valeuudiste vahel on habras piir. Viktoriin paneb nad mängulises vormis kriitiliselt mõtlema.
KÄSI	„Käsi" on lihtne abivahend, mis aitab õpilastel kiiresti hinnata meediasisu viiest aspektist, näiteks kas allikad on usaldusväärsed, kas sisu on emotsionaalne jne.	Veebiplatvorm	5 minutit	Töövahendit „Käsi" kasutatakse ka Euroopa Ajaloo Maja ajutisel/rändnäitusel „Fake (f)or Real". „Käsi" annab õpilastele lihtsaid näpunäiteid meediasisu mõistmiseks. „Käest"

	Õpilased koguvad uusi teadmisi tänu lihtsale lohistamisharjutusele.			tuleb juttu ka õppevideotes.
ÕPPEVIDEOD	Kolmes lühivideos tutvustatakse õpilastele, kuidas aju meediasisu tarbimisel töötab, milline on kiire ja aeglane mõtlemine ning kuidas tehisaru mõtlemist mõjutab. Õpilased peaksid vaatama videoid ettenähtud järjekorras.	Veebiplatvorm	10 minutit	Õpilased saavad aimu sellest, mis toimub meie ajus meediasisu tarbimisel. Videotes selgitatakse, et mõned meie otsused on instinktiivsed. Ühtlasi antakse näpunäiteid, kuidas meediasisu tarbimisel oma impulsiivseid reaktsioone talitseda.
MEEDIA AJAJOON	Lohistamisülesandes tutvuvad õpilased massiteabevahendite arenguga ja loevad lähemalt selle eri etappide kohta.	Veebiplatvorm	5 minutit	Õpilased saavad teada, kuidas meedia (raamatute trükkimine, raadio, televisioon, sotsiaalmeedia, tehisaru jne) tarbijat mõjutab. Nad õpivad, et (probleemse) meediasisu taga on alati kellegi võimutahe ja mõjutamissoov.
KLÕPSA JA ARUTA	Õpilased võivad võtta paaridesse, valida ühe arutelukaardi (või mitu) ja arutleda sellel oleva küsimuse üle. Teemade valik on lai.	Veebis/klassis	20 minutit	Õpilased saavad võimaluse mõtiskleda ja arutleda kõige üle, mida nad on seni õppinud. Ülesannet võib teha nii paarides, väikestes rühmades kui ka ühiselt. Teie otsustada on, kas õpilased valivad kaardi(d) ise ja kas/kuidas nad oma

				arutelu tulemusi tutvustavad.
TASE 2				
PILDIANALÜÜS	Esimeses etapis analüüsivad õpilased ühte (või mitut) pilti ja püüavad tuvastada, milliseid pildi osi on muudetud. Teises etapis saavad õpilased interaktiivse materjali varal lähemalt tutvuda pildi ajalooga.	Veebiplatvorm	15 minutit	Eesmärk on näidata õpilastele, et piltide muutmine ei ole midagi uut, vaid seda on tehtud läbi ajaloo. Õpilased tutvuvad konkreetsete ajaloosündmustega ning omandavad uusi teadmisi selle kohta, kuidas võim ja isiklikud kavatsused meediasisu kujundasid. Teie otsustada on, kas õpilased uurivad lähemalt ühte või mitut pilti.
KOLME VAATENURGA MEETOD	Õpilased vastavad kolmele küsimusele, mis põhinevad nähtava mõttetöö meetodil (vt eespool). Küsimused on seotud pildiga, mida nad uurisid eelmises etapis.	Veebis/klassis	20 minutit	See harjutus suunab õpilasi kriitiliselt mõtlema ja julgustab neid analüüsima pilti eri vaatenurkadest. Võite omal äranägemisel otsustada, kas õpilased töötavad üksi, paarides või väikestes rühmades ja kuidas nad oma järeldusi tutvustavad. Te näete nende esitatud vastuseid ka õppeplatvormi ülevaatelehel.

KLÕPSA JA ARUTA	Õpilased võivad võtta paaridesse, valida ühe arutelukaardi (või mitu) ja arutleda sellel oleva küsimuse üle. Teemade valik on lai.	Veebis/klassis	20 minutit	Õpilased saavad võimaluse mõtiskleda ja arutleda kõige üle, mida nad on seni õppinud. Ülesannet võib teha nii paarides, väikestes rühmades kui ka ühiselt. Selle ülesande juures on vaja teie aktiivset juhendamist. Võite omal äranägemisel otsustada, kas õpilased valivad kaardi(d) ise ja kas/kuidas nad oma arutelu tulemusi tutvustavad.
UURIMISTÖÖ	Õpitu rakendamiseks teevad õpilased uurimistöö probleemse meediasisu kohta riigi ja riikidevahelisel (Euroopa) tasandil. Seejärel tutvustavad õpilased oma tulemusi tervele klassile.	Veebis/klassis	–	Õpilased saavad teemast põhjalikuma ülevaate, otsides sõltuvalt sellest, kui palju tööks aega on, näiteid riigi ja/või Euroopa tasandilt. Esitlusviisi saab kohandada vastavalt sellele, mis teie õpilastele kõige paremini sobib.
FAKTIKONTROLLITUBA	Faktikontrollitoas on mooduli põhimaterjalid ja meediapädevuse sõnastik.	Veebis	–	Faktikontrollitoas on lingid põhilistele õppematerjalidele. Sõnastik aitab õpilastel määratleda põhimõisteid. Vanemad õpilased võivad vaadata ka „Käe“ ja „Aju“ videoid. Lisaks võite lasta õpilastel koduülesandena tutvuda YouTube'i desinformatsiooniteemaliste videotega (vt allpool „Veebilehed ja lisamaterjalid“).

Veebilehed ja lisamaterjalid[2]

Soovituslik materjal:

- Euroopa Parlamendi YouTube'i videod. Tänapäeva digimaailmas näib desinformatsioon olevat kõikjal. Olete seda tõenäoliselt näinud. Võib-olla olete seda isegi jaganud. Kuid kas olete kunagi mõelnud, miks see on ohtlik? Või mida saate teha selle vastu võitlemiseks? Esimene samm vale paljastamisel on mõista, kuidas see toimib. Need videod aitavad teil mõista, kuidas desinformatsioon toimib ja kuidas fakte valedest eristada. https://www.youtube.com/playlist?list=PLHQxK2YVsFVtlgDH2_lliyTMfPyZ3Q03N

- Euroopa Ajaloo Maja veebiloeng „Hack Your Brain". Tilburgi Ülikooli kliiniline neuropsühholoog Margriet Sitskoorn näitab, kuidas ebakõla meie aju loomuliku töötlemisvõime ja tänapäeva kiire teabevoo vahel muudab meid eriti vastuvõtlikuks valeuudiste, sotsiaalmeedia, hirmusõnumite ja sotsiaalse polariseerumise suhtes. Videost saab uusi teadmisi, mille üle terve klass saab põhjalikult arutleda: https://www.youtube.com/watch?v=A996dk8YodM (EN)

- Suunised õpetajatele ja haridustöötajatele desinformatsiooniga võitlemise ning digikirjaoskuse edendamise kohta hariduse ja koolituse kaudu: https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1

- Kahneman, Daniel „Thinking, Fast and Slow" (Mõtlemine, kiire ja aeglane). 2013, Farrar, Straus ja Giroux (ISBN: 978-0374533557)

Nähtava mõttetöö meetod

- Lisateave Harvardi ülikooli „Project Zero" raames välja töötatud nähtava mõttetöö meetodi kohta (EN).

Lisalugemist:

- EU Disinfo lab: https://www.disinfo.eu/ (EN)
- EU vs. Disinfo: https://euvsdisinfo.eu/learn/ (EN, RU, UA, DE, SL)
- Euroopa Parlament, „10 viisi, kuidas ennast ja teisi desinformatsiooni eest kaitsta": https://www.europarl.europa.eu/topics/et/article/20250603STO28720/10-viisi-kuidas-ennast-ja-teisi-desinformatsiooni-eest-kaitsta
- Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskuse piirkondlikud keskused kõigis liikmesriikides: https://edmo.eu/about-us/edmo-hubs/
- ELi õppevahend „Valvsus veebis: kas tunnete ära teabega manipuleerimise?": https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/staying-vigilant-online-can-you-spot-information-manipulation_et
- ELi õppevahend „Demokraatia toimimine ELis": https://citizens-initiative.europa.eu/schools/eci-educational-toolkit_et
- Euroopa Parlamendi mõttekoda Think Tank: „Kuidas võltsuudiseid ära tunda?": https://www.europarl.europa.eu/thinktank/et/document/EPRS_ATA(2017)599386
- Euroopa Ajaloo Maja virtuaalekskursioon „Fake (f)or Real: A History of Forgery and Falsification" (Võlts või ehtne: võltsimise ja võltsingute ajalugu):

[2] Kõik materjalid on kättesaadavad ELi 24 ametlikus keeles, kui ei ole teisiti märgitud.

https://historia.europa.eu/en/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real (EN, DE, FR, NL)

- Euroopa Ajaloo Maja rändnäitus „Fake (f)or Real: A History of Forgery and Falsification" (Võlts või ehtne: võltsimise ja võltsingute ajalugu): https://historia.europa.eu/en/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real-touring-exhibition (EN, DE, FR, NL)

Digivahendi HistoriCall sisu või metoodikaga seotud küsimuste korral saatke meile e-kiri: historia-learning@europarl.europa.eu